

DÂRÜLFÜNÛN İLAHİYAT SEMPOZYUMU

18-19 Kasım 2009

TEBLİĞLERİ

İSTANBUL 2010

İSTANBUL DÂRULFÜNÜN İLÂHİYAT FAKÜLTESİNİN İLK TEFSİR HOCASI

BERGAMALI AHMED CEVDET BEY

Mevlüt GÜNGÖR*

Ö Z E T

1924'te kanunla kurulan İstanbul Dârülfünun İlähiyat Fakültesinin ilk tefsir Hocası Bergamalı Ahmed Cevdet Bey'dir. Biz bu tebliğimizde A.Cevdet Beyin hayatı ve çalışmalarını hakkında bulabildiğimiz bilgileri derleyip toparlayarak kendisini tanıtmaya çalışacağız. A.Cevdet Beyin ailesi aslen Çemişkezekli olup Bergama'nın Alibeyli köyüne göçmüş, A.Cevdet Bey de burada 1873'te doğmuş ve kendisi henüz üç yaşında iken aile Bergama'ya yerleşmiştir. İlk tahsilini Bergama'da tamamlayan Cevdet Bey 13 yaşında İstanbul'a gitmiş ve burada Ayasofya Medresesi'nde Eğinli İbrahim Efendi'den ders alarak tahsilini tamamlamış ve icazet almıştır.1896. Bundan iki yıl sonra da Beyazid Medresesi'ne Dersiâm olarak atanmıştır. Bu arada çeşitli eğitim kurumlarında öğretim üyesi olarak hizmet vermiş ve milli mücadele yıllarında da Anadolu'yu dolaşarak halkı aydınlatıcı konuşmalar yapmıştır. Cevdet Bey 1924'te açılan İstanbul Dârülfünun İlähiyat Fakültesine ilk tefsir Hocası olarak atanmış ancak iki yıl sonra 29 Ocak 1926'da İstanbul Kızıtoprak'taki evinde vefat etmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: Tefsir Tarihi, Tefsir-i Şerif, Tefsir-i Süre-i Hucûrât, Tevdih-ı Müteşâbihât

Hayatı :

Bergamalı Ahmet Cevdet Bey Zilhicce 1290/ Ocak 1873'de İzmir, Bergama Kazasının Alibeyli² Köyünde doğdu. Doğumundan üç yıl sonra da aile kaza merkezine yerleşti. Babası Hüseyin Aşkî Efendi ulemadan olup aslen günümüzde Tunceli'(Dersim)'e bağlı Çemişkezek'in Başvartenk köyünden idi.³ Osmanlı adliye teşkilatında dava vekili olarak görev yaptı. Ahmet Cevdet 13 yaşına kadar Bergama'da kalıp ilk tahsilini babasından ve çevrede bulunan diğer âlimlerden istifade ederek tamamladı ve 1886'da tahsiline devam etmek üzere İstanbul'a gelince arkadaşları arasında "Bergamalı" diye anılmaya başlandı ve bu nisbetle meşhur oldu. Yüksek tahsilini Ayasofya Medresesi'nde tamamlayıp 1313/1896'da Eğinli İbrahim Efendi'den icâzet aldı. 5 Şevval 1315 / 26 şubat 1898'den itibaren Bayezid Medresesi'nde ders okutmaya başladı. İki yıl sonra da 1318/1900'de rûusu olarak buraya "Dersiâm" yani öğretim üyesi olarak atandı. 8 sene sonra Recep 1326 /Ağustos 1908 'de talebelerine icâzet vermeye başladı ve bu vesile ile Sultan İkinci Abdülhamit tarafından kendisine özel hediye ve madalya verildi.⁴

Ahmet Cevdet Bey 1908'de 2.inci Meşrutiyetin ilânından sonra 1909'dan itibaren beş yıl süreyle öğrenci meseleleri ile ilgilenen Meclis-i Mesâlih-i Talebe üyeliği yaptı. Yalnız, Hayri Efendinin meşihatı zamanında bu görevden bir sene kadar geri alındı.⁵ 1914'te Dârülhilâfe Medresesi'nin yüksek kısmı 2.inci sınıf Arap Edebiyatı Müderrisliğine atandı ve Harîf'nin "Makâmât"ını okuttu.

1915'te Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medreseleri müfettişliği görevi verildi. 1917'de Medresetü'l-Mütehassısın'de Usûl-i Hadis ve 26 Mart 1919'da da Süleymâniye Medresesi Tefsir Müderrisliğine getirildi. Daha sonra da atandığı Dâru'l-Fünun İlähiyat Şubesi'nde Fıkıh Hocası olarak "Hidâye", Hukuk Şubesi'nde de vekâleten "Mecelle" dersleri verdi. Dârülfünun İlähiyat Şubesinin ilgası üzerine tesis edilen Medresetü'l-Mütehassısın'de Tefsir Müderrisliğine tayin olundu.

Şeyhulislam Musa Kazım Efendi'nin İkinci defa Meşihatında 4.8.1918 – 26.3.1919 tarihleri arasında Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiyye azalığında bulundu. Meşihata Mustafa Sabri Efendi tayin olununca azalıktan alındı. Zira Ahmet Cevdet Efendi İttihatçı idi. Mustafa Sabri Efendi ise onlara karşı idi. ⁶

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Başkanı

¹ İnal, Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz : I, s.241 ; Bazı kaynaklarda, doğum tarihi olarak hicri 1289 yılı verilmektedir. (Meselâ bkz. Ebü'l-Ulâ Mardin, *Huzur Dersleri II*, 133; Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul, 1980, I, 124.) Halbuki Resmî sicil dosyasında bu tarih 1290 olarak verilmiştir. Bkz. EK1. Bu hicri yıl da 1289 Rûmî yıla tekâbüle etmektedir.

² Yıldız, *Sâkeb bu ismi parantez içinde Aliğa olarak kaydetmiştir. Ancak Aliğa başka Alibeyli başkadır. Bkz. "Bergamalı Cevdet" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, V, 495. Doğrusu için bkz. Sicil Dosyası EK 1. Ali Birinci de Alibeyli Köyünün şimdiki Aliğa Kazası olduğunu söylemiştir. Halbuki Alibeyli Köyü Bergama'nın bir köyü olarak mevcudiyetini devam ettirmektedir. Birinci, Ali, *Tarihin Gölgesinde Meşâbir-i Meşâhîleden Birkaç Zât, Dergah Yayınları*, s.73.*

³ Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul, 1980, I, 124.

⁴ İnal, Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz : I, s.241 ; Ebü'l-Ulâ Mardin, *Huzur Dersleri II*, 133.

⁵ İnal, Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz : I, s.241

⁶ İnal, Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz : I, s.241; Albayrak, Sadık, *Son Devrin İslâm Akademisi*, İstanbul, 1998, s.170

1920-1922 yılları arasında da Huzur Derslerinde önce muhâtab⁷ sonra da mukarrir⁸ olarak katıldı. Milli mücâdele yıllarında halkı aydınlatmak ve direnişe teşvik etmek amacı ile Anadolu'da çeşitli merkezleri dolaştı.⁹ Cumhuriyetten sonra da Medrese-i Süleymaniye'de Tefsir Müderrisi olarak göreve devam etti 1924'te de yeniden kurulan İstanbul Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi¹⁰ Tefsir ve Fıkıh müderrisliğine atandı.

15 recep 1344 / 30 ocak 1926'da elli dört yaşında iken İstanbul'da Kızıltoprak'ta¹¹ vefat etti. Sahrâyı Cedîd Mezarlığına defnedildi. Mahfel Mecmuası sâhibi Tâhiru'l-Mevlevî vefatı vesilesiyle şu târihi düşmüştür :

Gitti bekâ mülküne Cevdet-i irfân penâh

Karşıcı çıksın ona lütfi amîmi ilâh

Muhtıra-i mevtidir

Bergamalı öldü âh !¹²

Şahsiyeti

Ahmet Cevdet Efendi, ilim ve kitap aşığı, dînî ilimler ile ilgili konularda görüşüne başvurulan, Arapça ve Farsçayı iyi bilen bir kimseydi. Boyu oldukça kısa, tıknaz, sakalı kırca ve kısa, gözünün birisi biraz sakatça, zeki, izzeti nefesine düşkün, alabildiğine iffetli ve dürüst, temkinli, ağırbaşlı, onurlu, ince lâtifeler ve nükteli sözler edebilen, şâir, kahkahası bol, akranları arasında önde gelenlerden birisi idi. Yeri geldikçe "Ne lâzım serfuru bed gevherân-ı asra ey Cevdet"¹³ derdi.¹⁴

Eserleri:

Cevdet Efendinin tesbit edebildiğimiz belli başlı eserleri şunlardır :

1. Edebü'd-Dîn ve'd-Dünyâ Tercümesi, Eserin aslı İmâm Ebu'l-Hasen el-Mâverdi'nin "Kitâbu'l-Buğyetü'l-Ulyâ fi Edebi'd-Dünyâ ve'd-Dîn"¹⁵ dir. A.Cevdet Bey Mâverdi'nin bu değerli eserini âdetâ yeniden ve orijinal bir esermiş gibi zengin bir ifâde ile Osmanlı Türkçesine kazandırmıştır.¹⁶ Eser günümüzde de Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Kültür dizisi Şark-İslâm Klasikleri arasında "Maddî ve Manevî Yüce Hedefler" adıyla Yaşar Çalışkan tarafından sadeleştirilerek neşredilmiştir. Yaşar Çalışkan eserin girişinde şu notu koymaktan kendisini alamamıştır : "A.Cevdet Beyin kitap sevgisinden ve insanlığından övgü ile bahsedilir. Onun tercüme için seçtiği bu eser de kendisinin düşünce, yaşayış ve kitap seçmedeki yüksek zevkini göstermesi bakımından yeterlidir."

2. Tefsir-i Şerîf, Dâru'l-Fünûn Matbaası 1924, taş baskı, 160 sayfa. Yazarın bu eserine ulaşamadığımız için muhtevası ile ilgili bilgi edinemedik.

3. Tefsîr-i Sûre-i Hucûrât, Dâru'l-Fünûn Neşriyatı, 1925, taş baskı, 64 sayfa. Yazarın bu eserine de ulaşamadığımız için muhtevası ile ilgili bilgi edinemedik.

4. "Vezâif-i İnsâniyye" Onbeş günde bir yayınlanan Cerîde-i İlmiye Dergisinde sayı 41-45¹⁷ arasında tefrika hâlinde neşredilmiştir.¹⁸ Cevdet Efendi bu yazılarını Dâru'l-Hikmeti'l-İslâmiye azası olarak Ahlak Encümeni adına yazmıştır. Bu derginin en iyi dizi-yazılarından birisi olarak kabul edilmektedir.¹⁹

⁷ Ebü'l-Ülâ Mardin, **Huzur Dersleri** I, 597.

⁸ A.g.e.s.602, 604.

⁹ 1960'larda hasta olduğu sırada Hastanede Cevdet Beyin Yeğeni Asuman Hanımla tanışan Sâmiha Ayverdi onun bu faaliyetini Asuman Hanımın ağzından uzun uzadıya anlatır. Bkz. Sâmiha Ayverdi, "Bergamalı Cevdet Efendi" Kubbealtı Akademi Mecmuası, yıl : 2 sayı : 3, İstanbul, 1Tem.1973 s.9-17. Ayrıca bkz. Sâmiha Ayverdi, **Hatıralarla Başbaşa**, İstanbul, 1977, s.136-145.

¹⁰ Müderris Muhammed Ali Aynî Efendi tarafından yazılmış bulunan "Dârülfünûn Târihi" isimli eserde bu fakülteden övgü ile İstanbul. Yeni Matbaa, 1927, s.80.

¹¹ Sadık Albayrak kaynak belirtmeden İstanbul-Büyük Ayasofya yakınlarındaki evinde vefat ettiğini belirtmiştir. Bkz. **Son Devir Osmanlı Uleması**, İstanbul, 1980, I, 125; Mustafa Özel de bu şekilde yazmıştır. Bkz. "Son Devrin Osmanlı Tefsir Tarihinden **Portreler - I -**" İlahiyat Fakültesi Dergisi XV, İzmir 2002, s.86.

¹² İnal, Mahmud Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, I, 241 ; Ebü'l-Ülâ Mardin, **Huzur Dersleri**, İstanbul, 1966, I, 134.

¹³ Anlamı : Zamanın soysuzlarına baş eğmeye ne gerek var ey Cevdet !

¹⁴ İnal, Mahmud Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, cüz : I, s.242; Ebü'l-Ülâ Mardin, **Huzur Dersleri** II, 134.

¹⁵ *Eser üç cüzden müteşekkeldir. I.cüz, 128 sayfa ve II.cüz 180 sayfa olup 1327/1911'de, 156 sayfa tutan III.cüzü de 1328/1912'de İstanbul'da Matbaa-i Ebnü'z-Ziya'da basılmıştır. Eserin son kısmı eksik kalmıştır. Bkz. Yıldız, Sâkıb, "Bergamalı Cevdet" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, V, 495.*

¹⁶ el-Mâverdi, *Maddî ve Manevî Yüce Hedefler*, Tercüme : A.Cevdet Bey, sadeleştirilen : Yaşar Çalışkan, İstanbul, 1993. s.59.

¹⁷ Tarihleri itibâriyle Recevvel 1337 – Recep 1337 / Aralık 1918 – Nisan 1919'a tekâbülmektedir.

5. “Tevdih-ı Müteşâbihât” : A.Cevdet Bey bu makâlesini Medrese-i Süleymâniye’de Tefsir Müderrisi iken yazmıştır.²⁰ Makâle müteşâbih âyetlerle ilgili olup Mîhrâb Mecmuası’nda bir kısmı yayınlanmışsa²¹ da yazısında tasarrufa izin vermediği için tamamı yayınlanamamıştır.²²

6. Ebul’alâ el-Mearri ve şiirleri²³ hakkında basılmamış bir eseri ile kendisinin de birkaç şiiri vardır.²⁴

7. Tefsir Târîhi : Yazarın çeşitli medrese ve Dârülfünûn İlahiyat Fakültesinde okuttuğu Tefsir Usûlü ve Târîhi ile ilgili ders notlarıdır. Bir kısmı Tahirul Mevlevî’nin aylık Mahfel dergisinde²⁵ dizi yazılar şeklinde “Mahfel-i Dinî ve İlmî : Tefsirler ve Müfessirler” başlığı altında yayınlanmış olan bu eserin daha önce de basılmış olduğu sözü edilen tefrikanın başındaki şu ifâdelerden anlaşılmaktadır:

“Huzur-ı Hümâyûn-i Hilâfetpenâhî ders-i şerif mukarrirlerinden ve Süleymâniye Medrese-i Âliyesi müderrislerinden Bergamalı Cevdet Efendi Üstâz-ı Fâzılamız tarafından bu unvan ile yazılmış olan eser-i mühim Fâzıl-ı müşârun ileyhin lütfu mahsûsasıyla bu nüshadan itibaren Mahfel’e derc ediliyor.

Kur’ân-ı Kerîm ile tefsir ve teviline, tilâvet ve kitâbet itibarıyla keyfiyet ve cem’ine, birrivâyeye ve biddirâyeye tefsîre dâir ma’lûmât-ı mufassalayı, bir de müfessirlerin tabakâtıyla muhtasar tercüme-i hallerini ihtivâ eden bu kitâb-ı müfidi mecmuanın hacmi nisbetinde ve kısım kısım olarak neşr eyleyeceğiz. Müsteînen billâh ibtidâ ediyoruz.”²⁶

Eser A. Cevdet Bey’in İstanbul Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi’nde Tefsir ve Târîh-i Tefsir Müderrisi iken de neşrine devam edilmiştir.²⁷ Daha sonra da İstanbul Dârü’l-Fünûn İlahiyat Fakültesi Talebe Cemiyeti tarafından yazarın vefatına müteâkip 1927 yılında neşredilmiştir.²⁸ Kapağın arka sayfasına şöyle bir not düşülmüştür :

“İstanbul Dârülfünûn İlahiyat Fakültesi Tefsir ve Tefsir Târîhi Müderris-i Sâbık’ı Merhûm evdet beyin takrirleridir. İlahiyat Fakültesi talebesi tarafından tab’ edilmiştir. Nüshası mahduttur.”²⁹

Son olarak da Mustafa Özel tarafından bazı sadeleştirme ve ilâvelerle birlikte “Tefsir Usûlü ve Târîhi” ismi ile İstanbul’da mart 2002’de Kayhan Yayınları arasında basılmıştır.

Tefsir Târîhi İsimli Eser Hakkında Bilgi :

Eserin, önsözü yoktur. Hemen “Cem-i Kur’ân”³⁰ başlığı ile ve arkasından da : “ Cem’i Kur’ân iki türlüdür. Biri tilâvet, diğeri kitâbet itibariyledir.” denilerek söze girilmiştir.

Yazarın Kur’ân’ın cem’i konusundaki şu iki tesbiti dikkatimizi çekmiştir : Birincisi sûrelerin tertibinin sahâbenin icmâi ile oluşudur. Kendisi farklı görüşlere bile yer vermeden bu görüşü verip geçmiştir.³¹ Halbuki bu konudaki ağırlıklı görüşlerden birisi de tevkîfi oluşudur.³²

¹⁸ Neşredildiği ilk sayının kapağı için bkz. EK 3.

¹⁹ Yazıcı, Nesimî, “Ceride-i İlmîye” maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, VII, 408.

²⁰ Mîhrâb, sene : 1 sayı : 2, 1 K.evvel 1339 / 1 Aralık 1923, Şehzâdebaşı Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, s.54. Bkz. EK 5.

²¹ A.g.e. s.51-54. Bkz. EK 4.

²² İnal, Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz : I, s.241; Ebü’l-Ulâ Mardin, *Huzur Dersleri II*, 134.

²³ Mustafa Özel, “eş’ârî” (şiirleri) kelimesini “Eş’arî” olarak okumuştur bkz. “Son Devrin Osmanlı Tefsir Tarihinden Portreler –I-“ İlahiyat Fakültesi Dergisi XV, İzmir 2002, s.87. Aynı hata için bkz. İsmail Kara ve arkadaşları “Ahmed Cevdet (Bergamalı) maddesi, İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi, İstanbul, 1981, I, 114-115.

²⁴ İnal, Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, cüz : I, s.241; Ebü’l-Ulâ Mardin, *Huzur Dersleri II*, 134; Bu şiirlerinden bazıları Mahfel Mecmuasında yayınlanmıştır. Bkz. Türkçe bir gazeli (4.cilt, 38.sayı, 1342, s.30.) Yine Farsça bir tahmisi (5.cilt, 56. sayı 1343, s.147-148.)

²⁵ Mahfel, cilt : 4 sayı : 37, Zilka’de 1341 / Haziran 1923, s.2. Bkz. EK 6.

²⁶ A.g.e. Bkz. Aynı yer, EK 7.

²⁷ Mahfel, cilt : 6, sayı : 61, Zilka’de 1343 / 1925, s.4. Bkz. EK 8-9.

²⁸ Bkz. EK 10.

²⁹ Bkz. EK 11.

³⁰ Bkz. EK 12.

³¹ *Tefsir Tarihi*, s.14

³² Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü ve Târîhi*, İstanbul 2001, s.79-83.

Cevdet Bey, Kur'ân'ın Hz.Osman zamanındaki ikinci cem'inin birinci cem'i ile arasındaki farkı ise üç maddede toplamıştır :

1. Sûrelerin tertip edilmesi
2. Kur'ân kırâat vecihlerinin Kureyş diline hasredilmesi,
3. Çeşitli nüshalara yazılarak civar bölgelere gönderilmesi.³³

Buradan yazarın ilk tertibin sadece Kur'ân sayfalarının bir araya getirilmesi şeklinde olduğu yolundaki kanaati ortaya çıkmaktadır. Nitekim o, bu hususu da şöyle ifade etmiştir :

“Sahâif-i Kur'âniyyeyi bir yerde cem' etmek manasınca Hz.Ebu Bekr'e “Evvelü men ceme'l-Kur'ân” “Kur'ân'ı ilk toplayan zât” ünvanı verilmiştir.”³⁴

Cevdet Bey bundan sonra : “ Kur'ân'ın Yedi Lügat Üzere İnzâlinin Manası” başlığı altında da “Ahrufu seb'a” konusunu işlemeye başlar. Bu konudaki görüşleri üç başlık altında verdikten sonra konuyu şöyle bitirir :

“Şurasını hiç hatırdan çıkarmamak lâzımdır ki Kur'ân'ın yedi lügat üzerine inzâlinin manası, Peygamberimizden rivâyeti sabit olmasa bile lügat-ı arabîden herhangi biriyle okunması câizdir demek olmayıp belki, Kitâb-ı Kerîm, âyât ve suver ve kelîmât ve huruf itibarıyla tevâtüren Peygamberimizden rivâyet-i sahîha ile sabit olduğundan hiçbir fert tarafından Cenâb-ı Risâletmeâb Efendimizden tevâtüren sâbit olmayan tarik ile okunması câiz değildir.”³⁵

Bundan sonra da “Âyât ve Suverin Mekki veyâ Medenî Olmalarının Beyânı” diye bir başlık atarak ayetlerin Mekki-Medenî ayrımı hakkındaki üç kriteri yorumsuz olarak verir.³⁶

Daha sonra da “ Te'vil-i Nusûs Hakkında bir Kâide-i Umûmiyye” diye başlık atarak nasları te'vil etmede ölçünün ne olacağı konusunu işler ve bir nassı, zâhirî anlamının dışında bir manaya hamletmenin meşru aklı veya nakli gerekçelerini sıraladıktan sonra bir nassa böyle ortada aklı veya nakli bir delil olmaksızın zâhirinden başka bir anlam yüklemenin küfür, ilhad ve dinsizlikten başka bir şey olmadığını belirterek bu gibi ölçü nedir bilmeyen kişiler hakkında o kendisine mahsus lafını esirgemeyen ifadesi ile şöyle der :

“Bu, bâtinî mülhitlerin ve onların gayri meşrû çocuğu olan bir gurup mukallid Mutasavvıfın tuttıkları sapık yoldur. Bu işe yaramaz adamlar sûfiyye-i kirâm hazretlerinin kisvesine bürünerek, şer'i ve ahlâkî bilgilerden, seyr-ü sülûkten, irfânî usullerden fersah fersah uzak durarak hiçbir şeye bağlı kalmaksızın önlerine gelen nasları cahilce te'vil etme cür'etinde bulunmuşlardır.”³⁷ Cevdet Bey daha sonra da bu yanlış te'vil yolunun sadece Kur'ân Tefsirinde değil, Tevrat ve İncil'de de malum sapmalara neden olduğunu belirtip Gazâlî ve Beydâvî'den de önemli alıntılarda bulunarak konunun tehlikesine dikkat çeker.³⁸

Bundan sonra da : “Tefsir, Tevil, Tahrif, Tebdil Aralarındaki Fark” bir başlık atarak bunları arasındaki farkı detaya inmeden özetle verdikten ³⁹ sonra tefsir ve tevil arasındaki farkı ayrı bir başlık altında daha geniş olarak izah eder. Daha fazla bilgi için de kendisinin “Tevdih'î-Müteşâbihât” adlı eserine bakılmasını şöyle tavsiye eder. Bu daveti yaparken kullandığı üslup da dikkat çekicidir : “Daha fazla tafsîl isteyenler “Tavdihu'l-Müteşâbihât” nâm eser-i âciziye müracaat tenezzülünde bulunsunlar.”⁴⁰

Cevdet Bey bundan sonra da daha büyük bir başlık atarak “İlm-i Tefsîrin Mevzuu ve Mâhiyeti” konusuna girer. Tefsir ilminin tarifinin yapıp konusunu verdikten sonra bu başlık altında Tefsir ilminin diğer ilimler arasındaki müstesna yerini konusu, gayesi ve kendisine duyulan ihtiyaç açısından ortaya koyar.

³³ Tefsir Tarihi, s.14.

³⁴ A.g.e. s.6.

³⁵ A.g.e. s.12.

³⁶ A.g.e. s.13.

³⁷ Tefsir Tarihi, s.18. Sadeleştirilmiş metin için bkz. M.Özel, s.29.

³⁸ Tefsir Tarihi, s.19.

³⁹ A.g.e. s.24-25.

⁴⁰ A.g.e. s.26.

Daha sonra da “Bir Müfessirin behemehal bilmesi lâzım olan Ulûm” şeklinde ara bir başlık koyarak bunları madde madde sıralar ve açıklamalarda bulunur.⁴¹ Bunlar sırasıyla :

1. Kelime Bilgisi
2. Nahiv
3. Sarf
4. İştikak
5. Meânî
6. Beyân
7. Bedî'
8. Kırâât
9. Kelâm
10. Usûl-ü Fıkh
11. Nâsîh-Mensûh
12. Esbâb-ı Nüzûl
13. Fıkh
14. Hadis
15. İlm-i Ahvâl-i Beşer
16. Siyer
17. Vehbî İlim.

Cevdet Bey bu konuyu da şöyle bitirir : “ İşte şu 17 ilim her müfessir için lâzım ve lâzım olan ulûmdandır ki hangi bir şahıs bunları tahsil etmeksizin tefsir-i Kelâmullah'a cür'et-i câhilânesinde bulunursa (من فسر القرآن) “Kim Kur'ân'ı kendi görüşüyle tefsir etmeye kalkarsa...” tehdidine dâhil olacağına şüphe yoktur.”⁴²

“ Rivâyet ve Dirâyet ” başlığı altında Kur'ân'ın anlaşılacak ve düşünülerek okunmasının önemine işaret eden Cevdet Bey bu iki tefsir metodu hakkında genel bilgiler verir ve haklı olarak aslında her tefsirde az veya çok rivâyet unsuruna rastlamanın mümkün olduğunu belirtir. Bu arada isrâiliyyâtın ortaya çıkışı hakkındaki görüşlerini de verir.

“ Müfessirin Arasındaki İhtilâfât ” bahsinde önce “ihtilâf-i teâdi” düşmanca ihtilâf ve “ihtilâf-i tevâlî” =dostane ihtilâf hakkında verdikten sonra “ihtilâf-ı sûrî” =şeklen ihtilâf ve “ihtilâf-ı hakîkî” =gerçek ihtilâf hakkında bilgi verir; bilâhare de “Müfessirler Arasındaki İhtilâf-ı hakîkî” başlığı altında çok dikkat çekici örneklerle konuyu detaylı olarak işler. Bu arada kullandığı şu ifâdeler de yine onun kendisine has üslubunu ortaya koyar :

“Kur'ân gelininin irfan odasına bir elde rivâyet kandili, diğer elde dirâyet feneriyle girmek gerekir. Tâ ki, o güzel prenses ve onun göz alıcı güzelliğindeki ince özellikler gönüllere tecellî edebilsin. Rivâyet kandili ihmal edilerek girilecek olursa güzelliğinden tamamıyla istifade sağlanamaz”

Cevdet Bey bu bahsin sonunda hadis-i şerifte kınanan rey ile tefsirin sınırlarını da beş maddede özetler. Bunlar şunlardır :

1. Bâtıl bir mezhebi yaymak için yapılan tefsir. Bunlar kendi batıl mezheplerini asıl, ayetleri ise batıl mezheplerini teyit eden bir delil olarak kullanmak için onları çeşitli tevillerle asıl anlamlarından saptırırlar.
2. Dirâyet tefsiri için gerekli olan ilimleri tahsil etmeden yapılan tefsir.
3. İlminin Allah'a havale edilmesi gereken müteşâbihleri göğsünü gere gere yapılan tefsir.
4. Elinde kesin bir delil olmaksızın bu âyetten maksat budur deyip kesip atmak suretiyle yapılan tefsir.

⁴¹ A.g.e. s.28.

⁴² A.g.e. s.32.

5. Kendi istek, arzu ve zevkine uygun düşürmek için ayetleri lâubâli ve câhilce tefsire kalkışmak.

Cevdet Bey bundan sonra da “ Hevâ ve Hevese Göre Yapılan Tefsirlerden ” diye bir başlık atarak bu nevi tefsirlerden çok enteresan örnekler vermektedir. Bu arada 1924-1925 senelerini kastederek son bir iki sene içinde ebced hesabıyla Kur’ân’ı bilmece şekline sokan ve Kur’ân harfleri ile oynayarak Kelâmullah’ı oyuncuğa çeviren eserlerin de tefsir ve tevil açısından hiç bir değerlerinin olmadığına da dikkat çekmektedir.⁴³

“ Tefsir-i bi’-d-Dirâye Merâtibinin Ta’dâd ve Tebliği ” başlığı altında da ideal bir dirâyet tefsirinde bulunması gereken belli başlı unsurlar 10 maddede halinde ele alınıp örnekleriyle işlenmektedir.

Bu unsurlar şunlardır :

1. Tefsirin başında Kur’ân’da geçen tekrarların hikmeti ile ayetlerde sık sık rastlanılan bazı esmâ-i hüsnâ ve “selam, iman, ihsan, mü’minûn, muhsinûn, zâlimûn, fâsikûn, kâfirûn gibi belli başlı Kur’ân ıstılahlarının tarifinin yapılması
2. Öncelikle mümkünse ele alınan âyetin başka âyetlerle açıklanmasına başvurulması
3. Kur’ân’da bir açıklama yoksa Resullullah’ın sözlerine ve uygulamalarına başvurulması
4. Ayetin varsa sebep-i nüzûlü ile tefsir etmesi,
5. Sahâbenin sözlerine ve uygulamalarına başvurulması,
6. Lügat ve irap bilgisinden istifade edilmesi, müellif bu konuyu işlerken şu önemli hatırlatmada bulunur :

“Üstünlüğüne meftun, kemâlâtına hayran olduğum Koca Allâme Zemahşerî o fazilet tulumu olan o vücudundaki güç ve duyuları sıkışmış da diğer eserlerini gölgede bırakacak önemli bir eser meydana getirmiştir. Bu, Arapça’da hakikat gibi görüldüğü halde mecaz olan kelimeleri gösteren Esrâru’l-Belâğa adlı kitabıdır. Tefsirle uğraşan bir kişinin bundan istifade etmeyi unutmaması, onu can yoldaşı edinmesi gerekir. Doğrusu ya, insan onu okuyunca hem Arapça’nın genişliğini, hem de Kur’ân’ın incelik ve özelliklerini anlamak ve bir Arap Edebiyatçısı olmak için nelere ihtiyaç duyulduğunu kavrar. Kur’ân’ın üslûbundan bi-haber olan oryantalistlerin Kur’ân’a dil uzatmaları dinî kıskançlık ve çekememezlikten daha çok, cehâlet ve haktan uzaklaşma ve dilin hakikatlerini kavrama için gerekli olan araç ve gereçlerden yoksun olmalarıdır.”⁴⁴

7. Mecaz ilminden istifade olunması

8. Âyet ve sûrelerin arasındaki mana bağı ile ilgilenen münasebet ilminden istifade edilmesi

9. İlk bakışta aralarında çelişki varmış gibi görünen ayetlerle ilgilenen Muşkilü’l-Kur’ân İlminde faydalanılması

10. Arap şiirinden istifade edilmesi

Bundan sonra da Cevdet Bey “ Tabakâtu’l-Mufessirîn ” başlığı ile kitabının ikinci ana bölümüne geçmektedir. Bu bölümde sahâbe döneminden başlayarak 13 tabakada yer alan belli başlı müfessirler hakkında kısa kısa bilgiler vermiştir.

Sonuç :

Fakültemizin ilk Tefsir Hocası Bergamalı Cevdet Beyi elde mevcut ulaşabildiğimiz kaynaklara dayanarak tanıtmaya çalıştık. İslâmî ilimlerde kendisini iyi yetiştirmiş Arap ve Fars dillerine hâkim bu deli-dolu ve lafını esirgemeyen ilim adamı ne yazık ki daha genç denilecek yaşta vefat etmiş ama vefâkâr talebeleri onun önemli eseri “Tefsir Tarihi” ni ölümünden sonra bastırarak günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır. Onun diğer eserleri de yeniden sadeleştirilip basılmayı beklemektedir. Gönül isterdi ki, fakültemizde Cevdet Bey’le başlayan bu tefsir hocaları silsilesi günümüze kadar hiç bir kesintiye uğramadan gelebilmiş olsun. Ama ne yazık ki, 1933’ten 1993’e kadar araya 60 yıllık bir fasıla girmiş ve bu ara, hoca olarak 4-5 nesillik bir tefsir birikiminden mahrum kalmamıza sebep olmuştur. Bu durumda bize, İstanbul İlahiyat Fakültesi Tefsir hocaları ve öğrencileri olarak bu arayışı kapatmak için daha çok çalışmak ve alanımızla ilgili değerli eserler vermek düşmektedir. Gayret bizden Tefvîk Allah’tandır.

⁴³ Tefsir Tarihi, s.51.

⁴⁴ A.g.e. s.79

KAYNAKLAR

- ALBAYRAK, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması (İlmiye Ricâlinin Terâcim-i Ahvâli)* İstanbul, 1980, s.125-126
 - *Son Devrin İslâm Akademisi Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye, İstanbul, 1998, s.90*
- AYNÎ, Mehmed Ali, *Dâru'l-Fünûn Tarihi*, İstanbul 1927 .
- AYVERDİ, Sâmîha, *Hatıralarla Baş Başa*, İstanbul 1977 s.136-145
 - "Bergamalı Cevdet Efendi "Kubbealtı Akademi Mecmuası, yıl : 2, 1 Tem 1973 sayı : 3, s.9-17.
- BERGAMALI, *Cevdet Bey, Tefsir Tarihi*, İstanbul Ahmed Kâmil Matbaası, 1927.
 - *Tefsir Usûlü ve Tarihi*, Neşre hazırlayan : Mustafa Özel, İstanbul, 2002.
 - "Tefsirler Müfessirler " *Mahfel Dinî, İlmî, Edebî, İctimâî İslâmî Mecmua*, c.4, sayı:37, Zilkade 1341
 - " *Tevdih-i Müteşâbihât " Mihrâb, Ablâkî, İctimâî, Felsefî, Târihî Edebî Mecmua*, 1 K.evvel 1339 -1Aralık 1923, s.51.
 - " *Vazâif-i İnsâniyye " Ceride-i İlmiye*, İstanbul, R.evvel 1337, sayı : 41,
- BİRİNCİ, Ali, *Tarihin Gölgesinde Meşâbir-i Meçhûleden Birkaç Zâî*, Dergah Yayınları, s.73-74.
- İNAL, Mahmud Kemal, *İbnülemin, Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, cüz : I, 1969, s.241-143.
- DEMİRCİ, Muhsin, *Tefsir Usûlü ve Târihi*, İstanbul 2001, s.79-83.
- İstanbul Müftülüğü Şer'îyye Sicilleri Arşivi*, Ulemâ Dosyası, no : 3616
- KARA, İsmail, ve arkadaşları " *Ahmed Cevdet (Bergamalı) maddesi, İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi*, İstanbul, 1981 I, 114-115.
- MARDİN, Ebü'lulâ, *Huzur Dersleri*, İstanbul, 1956, c.I, s.597, 604.
 - *Huzur Dersleri, İsmail Akün Matbaası*, İstanbul, c.II-III 1966, II, 133-134.
- el-MAVERDÎ, Ebu'l-Hasan, *Maddî ve Manevî Yüce Hedefler*, çev. Bergamalı Cevdet Bey, Hazırlayan: Yaşar Çalışkan, İstanbul, 1993
- ÖZEĞE, *Katalog*, I, 324 ; IV, 1753
- ÖZEL, Mustafa, " *Son Dönem Osmanlı Tefsir Tarihi'nden Bazı Portreler - I - "DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi sayı ; XV, İzmir, Kış-İlkbahar 2002, s.85-86.*
- Yapı Kredi Yayınları, Yaşamları ve Yapıtları ile Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul, 1999, I,113-114.
- YAZICI, Nesimî, " *Ceride-i İlmiye* " maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,
- YILDIZ, Sâkıb, " *Bergamalı Cevdet* " Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, V, 495.

E K L E R

- EK 1 : Diyanet İşleri Başkanlığı sicil dosyaları, no : 1923-0143 Müderris Ahmed Cevdet Bey'in tayin tablosu.
- EK 2 : Diyanet İşleri Başkanlığı Sicil Dosyaları, no : 1923-0143 Müderris Ahmed Cevdet Bey'in maaş tablosu.
- EK 3 : Bergamalı Cevdet Bey'in "Vezâif-i İnsâniyye" isimli makalesinin yayınlanmaya başladığı CERÎDE-İ İLMİYYE Dergisinin 41.inci sayısının kapağı, 4.sene, R.evvel 1337 / Aralık 1918.
- EK 4 : Bergamalı Cevdet Bey'in "Tevdîh-i Müteşâbihât" isimli makalesinin yayınlanmaya başladığı MİHRÂB Dergisinin 2 numaralı sayısının kapağı , 1 K.evvel 1339 / 1 Aralık 1923 -
- EK 5 : MİHRÂB Dergisinin söz konusu 2 numaralı sayısında makalenin sonundaki imza : Medrese-i Süleymâniye Tefsir Müderrislerinden : Cevdet
- EK 6 : Bergamalı Cevdet Bey'in "Tefsir Tarihi" isimli eserinin tefrika halinde yayınlanmaya başladığı MAHFEL İslâm Mecmuasının 37'nolu sayısının kapağı, cild : 4, Zilkade 1341 / Haziran 1923
- EK 7 : MAHFEL İslâm Mecmuasının 37'nolu sayısında tefrikanın " Mahfel-i Dînî ve İlmî : Tefsirler Müfessirler" adı altında başladığı sayfa ve giriş notu
- EK 8 : Bergamalı Cevdet Bey'in "Tefsir Tarihi" isimli eserinin tefrika halinde yayınlandığı MAHFEL İslâm Mecmuasının 61'nolu sayısının kapağı, cild : 6, Zilkade 1343 / Mayıs 1925
- EK 9 : MAHFEL Mecmuası'nın 61.inci sayısındaki tefrikanın sonuna konulan imza : Dârulfünûn İlahiyat Fakültesi Tefsir Müderrisi Bergamalı Cevdet
- EK 10 : Bergamalı Cevdet Bey'in "TEFSİR TARİHİ " isimli eserinin kapağı
- EK 11 : Bergamalı Cevdet Bey'in "TEFSİR TARİHİ " isimli eserinin kapağının arka yüzünde eseri bastıran Talebe Cemiyetinin notu
- EK 12 : Bergamalı Cevdet Bey'in "TEFSİR TARİHİ " isimli eserinin ilk sayfası : Cem-i Kur'ân

Handwritten signature or mark at the top center.

Main body of handwritten text in Ottoman Turkish script, arranged in approximately 15 horizontal lines.

Müdürlük İsten Başkanlığı Sicil Dosyası, no : 1923-0143

Handwritten number '127' at the bottom left.

4717

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	نام	تاریخ	موضوع	حجم	تاریخ	موضوع	حجم
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

تاریخ: ...

EK 2 : Diyanet İşleri Başkanlığı Sicil Dosyaları, no: 1923-0143

Müdürlük: Ahmed Cevdet Bey'in maas tablosu.

جریده علمیہ

شیتل جیلڈ انسٹیٹیوٹ آف سائنس، ایڈووکیٹس اور آرٹس، لاہور، ۱۹۱۸ء
 ڈیپارٹمنٹ آف سائنس، ایڈووکیٹس اور آرٹس، لاہور۔

۴۱ عدد ۱۳۳۷ھ سے ۱۳۳۸ھ

مسترجات

دارالحکومت شریانی :	فتاویٰ شریانی :
۱۲۰۴ وظائف انسانیہ جروت انڈی	۱۱۹۵ مرور زمان، حق
۱۲۰۸ حمدی انڈی	۱۲۶۶ بیخ و بی، نکاح، سرحدی، اوشاخ، طلاق
۱۲۱۲ شرکتی انڈی	۱۱۹۷ توجیہات علمیہ
۱۲۱۵ اسماعیل عقی انڈی	۱۱۹۸ دارالحکومت تعلیمات نامہ سسی
	۱۲۰۳ دارالحکومت مقررانی

استنبول — مطبعہ نامہ

۱۳۳۷ — ۱۳۳۲

EK 3 : Bergamalı Cevdet Bey'in "Vezâif-i İnsâniyye" isimli makalesinin yayınlanmaya başladığı CERİDE-İ İLMİYYE Dergisinin 41.inci sayısının kapağı, 4.sene, Revvel 1337 / Aralık 1918.

صافی : ۲

۱ کانون اول ۱۳۳۹

ت : ۱

محراب

اجتهاد ، امتحان ، فلسفہ ، تاریخ ، ادبی مجموعہ
شیدیک اور بن کوندہ نشر اولونور

مضمونات :

محمد امین	« صحابہ »	ترقی اطراقتہ برلشہ منہ می ز
عبدالمجید ہادی	« اجنبی »	شرقیہ وغربہ جملہ
یوسف ضیا	« تاریخی »	ابوسفیان ابہمراقلیوسکملاتی
دوکتور فری رائے	« طبی »	جوچہ محبت و جانہ بوواندہ رفاہ
مدرسہ ہونٹ ✓	« کلاسی »	توضیح متشابہات
یوسف ضیا	« فلسفی »	شہاب الدین مقتول سہروردی
محمد شرف	« جغرافی »	پوسہ شہری
نجیب فاضل	« منظومہ »	صوک اقسام
احمد قرسی	« منظومہ »	***
فخر الزبیر عثمانہ	« منظومہ »	غروب دن دوغان حسلر
علی ضیا	« منظومہ »	کلام

شہزادہ بائی : اوقاف اسلامیہ مطبعہ

۱۳۳۹ - ۱۹۲۳

توضیح مشابہات

۵۴

حظرنده صوك درجه شدت لسان استعمالده بولونمشدر شيخ الاسلامك رؤسای اشاعره
 وأساطین بحت و مناظره دن فخر رازی تیره قاعت اجه بهرك نظماً یا بدینی مجوبه لردن برسی
 رازینك (محصل) نام آری علیهده یازدینی شومنظومه در . [۶] :
 عه محصل فی اصول الدین حاصله من بعد تحصیله علم بلادین رأس الضلالة فی الافك
 المین فاهو فیہ فاكثره وحی الشیاطین

مدرسة سلیمانیه قهر مدرس لرندن

جودت

<p>ادارہ مخامسہ دارالافتاء تاریخیتہ کالج حسن پاشا مدرسہ سی ماخاندور</p>	<p>دینی و علمی و ادبی، اجتماعی</p>	<p>اسلامک ٹینہ حکم حالات مع التشریح و تفسیر اور نور</p>
<p>مہار کوڑھی باب عالی چاندنیہ (آباد مبارت) کتب خانہ</p>	<p>مخفل ۱۳۳۸</p>	<p>یازدک مجموعہ نکلہ یازدک نظریتہ آیتہ</p>
<p>آبہ بدل : سہ لکھ ۱۰۰ فروش آئی آئی ۵۰</p>	<p>مجموعہ اسلامی</p>	<p>کتابخانہ عالیہ قبول کورولار تورج میٹاسیہ دوج ایڈیٹر</p>
<p>آبہ قیدی مہلہ میہتکہ ویکٹی آل آتندلیتیارا ایر اولونور</p>	<p>ساحی، مدیری، محرری :</p>	<p>کوئدیلہجک آثار عالم قزاقلی وغضریہ یازطی اولالیدر</p>
<p>ذی القعدہ قی : فروش ۱۰ ۱۳۴۱</p>		<p>عدد ۳۷ جلد ۴</p>
<p>شہادت:</p>		
<p>مخفل دینی و علمی : بیخ قرآن - برعہلی جودت اقدی - عقل و نقل - اسکلیل عطف اقدی - امانیہ مخفل اسلامی و عرفانہ مسئلہ - سمدی بک مخفل ادبی : بک - بر قطنہ - فرید بک - کوکله - شیخ احمد رمزی اقدی - بوقہ خطاب - عی البرین رائف مخفل تاریخی : اقدی - احمد قویق بک مرحوم - طاهر اللولوی - شتوخوان احمد دده - قرہ جسابلی کامل طلبہ مخفل : ارشاد و اضاظ و طیفی - یوسف جالالین - حکومتک نظر دکتہ - احمد نصرت</p>		
<p>ومطالعہ لرتی قارئین کرامہ جذاً توصیہ الیہ مؤلف مختری تبریکہ ایلرز</p>	<p>خاتم الانبیاء صلواتہ الیک خیر کین تراستادک ردیہ سی</p>	
<p>آق بیق جامع شریفی اہلم و خطیبی اسماعیل تحمین اقدی طرز قلدنہ</p>	<p>اسوم دیرہ نظریہ شرعیہ و کالت جلیہ سی تدریسات مدیر عمومی فاضل محقق آقہ کیلی احمد حدی اقدی حضرتاری طرقدن بو عنوانر ایہ ایکی اثر مهم تشر اولوش وبرنسخہ مخفل ادارہ ستہ اہلنا بورولوشدر حدی اقدی حضرتاری بک و ست علمہ وتزاحت قلبیہ سی آثار اسلامیہ خصوصیلہ مخفل قارئینک مطوی اولدیقتن سو ایکی اثر حقیہ سوز سولہمہ بی مطوی اعلام قیلدن عد ایدر</p>	
<p>توریکہ نظریہ نامیلہ برسالہ نشر اولوش و مندیجان بعض آیات کریمہک ترجمہ مآلدن عبارت بولوشدر</p>	<p>سوز سولہمہ بی مطوی اعلام قیلدن عد ایدر</p>	
<p>سبیل الرشد مجموعہ سی اخیراً یہ دارالخلافتہ انتشارہ باشلامشدر موقیت و دوام انتشاری عنی اولونور</p>	<p>سوز سولہمہ بی مطوی اعلام قیلدن عد ایدر</p>	

اندی استاد فاضل طرقتن بو عنوانله یازیش اولان اثر مهم ، فاضل مشارالیک لطف خصوصیه بوسته دن اعتباراً عفته درج ایلیور .

قرآن کرم ایله تفسیر و تأویله ، تلاوت و کتابت اعتباریه کیفیت جسته ، بالروایه و بالهوایه تحسیره دائر معلومات مفصله ، برده مفسرلرک طبقایله مختصر ترجمه حالری احتوا این بو کتاب مفیدی مجموعه تک جیمی لیسته و قسم قسم اولوق نشر ایله میگز .
جستناً بالله ابتنا ایلیورز :

جمع قرآن

جمع قرآن ایکی درلودر . بری تلاوت ، دیگرکی کتابت اعتباریه در .

تلاوت اعتباریه جیمی : قرآن کریمک زمان سادت اقران محمدین اقطاع وجه قدر گذران اولان مدت طرفده احباب کزینک حفاظی طرقتن شیمدیکی اوقودیفمن مقداردن ه ا کیک ، نهده زنده اولایه رق حفظ و جیمندن عبارتدر که بوند قطعیاً شبه یوقدر . یالکز شوقدر وارکه اوزمان سور جلیله شیمدیکی ترتیب اوزرینه مرتب دکل ایدی . چونکه ارجح اقواله کوره قرآنک نزولاً الکصوکی بولوتان (یاهاالقرین آمنواقواله و ذروا ما بقی من الریا) دن باشلاویب (تم توفی کل نفس بما کسبت وهم لا یظلمون) جمله جلیله سیله مسکی الحتام اولان آیات جلیله دن سوکرا حیات ییتغیری آتیق طقوز کون امتداد ایله میله یکندن ترتیب سوره میدان قلامش ایدی .

ایسته قرآن کوریم عظمای احباب کزیندن (ابی بن کب) (زید بن ثابت) (ابوموسی الاشعری) (ابوالدرداء) کی ذوات کرام و یا خصوص حقلرنده (محسب الجاهل اغنیاء من التشف) جمله جلیله سیله توصیف قرآنی شرفزول ایندن و تواجی و بلدا تمسوق اولونه کلکده اولان مفرزه لره ترفیقاً تعلیم قرآن ایچون کونده ریلین وعددری بوزی متجاوز بولوتان (احباب

افاده مخصوصه :

عون الّهی زامداد رسالتناهی به استاداً مخفل جموعی بونسخه ایله دردمعی سه انتشاریه داخل اولورور . اوتوز آلی نسخه کوزولان انتظام نشریات ایله تنوع و تکمل مندرجالتک بوندن سوکرا ده مع زیاده کوروله سیلمه سی توفقات رایتیه دن امید ایدرم و سطور آتییه مطالعین کرامک نظر دفته عرض ایلم :

- ۱ - مخفل اداره خامی ، دارالقون قارشینده کائن حسن پاشا مدرسه سی داخله قتل ایلیشدر . مکتوب کونده رمک ، یاخود صاحب جموعه ایله کوروشمک ایسته یترک هر کون اوکلهدن سوکرا اورایه مراجعت بو بوماسی ،
- ۲ - جموعه تک محاتی محدود اولمائه بناء خارجدن بوللا نیله جق یازیلرک ممکن مرتبه مختصر و باحطاصه مفید اولماسی ،
- ۳ - آیه قیدی معامله سی هرسته تک برنجی و ایکنجی آلی آیلندن اعتباراً اجرا ایله یکندن آیه اولاجقارک بوجبی نظر دفته الماسی ،
- ۴ - کچن سه ۱۰۰ غروش کونده رمش اولانلرک آیه مدتی ختام بولدیجی جسته تجدید ایتمک ، یاخود آلامق ایسته یترک اداره خامیه معلومات ویرمسی ،
- ۵ - حیثی قارنلر منرک اخوان و یاران تشویق صورتیه محفلک انتشار و دوا مه خدمته بولوغامسی .

باقی ومن الله التوفیق

ظاهر المولوی

مخفل دینی و علمی :

تفسیر لر - مفسر لر

حضور هایون خلافتناهی درس شریفی مقررلرندن و سلیمانیه مدرسه عالیسی مدرسلرندن برغمه لی جودت

ذی القعدة ۱۳۴۳

دینی، علمی، ادبی، اجتماعی

عدد: ۶۱ جلد: ۶

محفله

جمهورية اسلامیة

ذی القعدة
۱۳۳۸

اداره خاتمی:
بی مالیده
(بی توریکی)
طبع و نشر: قزوین
ناشر: منصوره

مرکز توزیعی:
بی مطبعی چاپخانه
(اتحاد تپورت)
تعمیراتی: ایلی
(بی توریکی)
طبعی

شرائط استرا:

ملکی، مدبری، غرضی:

شرائط تحرير:

هرستك برنجی وایکجی آئی آیتندنا اعتباراً آبره قید اولونور.
سهلکی: اون ایکی نسخه اونق اوزره پوست اجرته برابر
(۱۰۰)، آئی آیتی: (۵۰) غروشدر. مالک اجتنابه این
۵۰ غروش علاصی لازمدن.

اسلامك تمه علم یازاریم التکریمول و نشر اولونور. یازارک
شخصی کله یازارک مایق نظرک آلیز. کوندره چک آکر
اوتورکلی و ختصرجه یازارک اولاید. کن یازارک شایان قبول
کوردن کتر قورخ میریسه درج ایلیز.

بک یکن سناره تاند و یک چوق معلومات مفیدی حای اولان یسخلری منتظماً
دیگلمش و اوزهرلرته قایلن برر قایلن یگیره لره کجمله کتاپ حاک کتیرلندر. خیرالایس
اولایه چک یوقیس کتابلردن برنجینک موجودی یتمش، ۷-۱۲ نجی یسخلری پراکنده
اولارق قائلندر. برنجیمی ۱۰ غروشدر. ۴، ۳، ۴ و ۵ نجی جلدلرک بدلی پوست اجرته
برابر یوزر غروشدر. طوغروندن طوغرویه اداره خانه به داخلدن ۳۰۰ خارجدن ۳۵۰ غروش کوندره رله یکی
سورنده هر دوت جلدی یوللازیر.

مشرحات:

محل علمی: افاده منصوره. قبول و منفرد. رغبه لی جودت افندی. اسلام تاریخچه اسناد - شیخ زاهر افندی.
قل هو الله احد - میرالای عبدالرحمن بک. هلاک ثبوتنه شهادت ایله حاک تارخی - محمد تارف افندی.
خیال - احمد ظیف بک. عالم اسلام سالنامه - سدی بک.

محل ادبی: وداع - مسرافندی.**محل تاریخی:** عبدالرحمن الصوفی - عبدالرحمن بک. ذی القعدة مناسبتیه - طاهر المولوی.

(ضیاءالحق حسام الدین) ایسه مشونک کاپی
وقائل مشونک جانشینی اولان حسام الدین چلی
افندی حضر تریدر.

محل مجموعه سی ده بتوقیقه تمالی بو نسخه ایله
آلتیجی سه تشریحاته ابتنار ایله دیکندن یسمله،
حدله وصلوله دن سوکرا تبرکاً اویت شریف ایله
سوزه باشلامای مناسب کوردم.
دواملی قارلریزک معلومیدرکه: محفلک ایلك

افاده منصوره

بسم الله و محمد و الصلاة علی رسوله و عیده

ای ضیاءالحق حسام الدین بی
میل می جوشد قسم سامی.

ای حق ضیاء اولان حسام الدین!
آلتیجی قسم ایچین بنده چوق میل پیدا اولوبور،
أئده بولونان بویت، (متوی شریف) ک جلد
سادمنده کی ایاتک قاتمه سیدر. مخاطب اولان

نسخه سی: ۱ غروشدر

نسخه دلالت ایستور که اصل متزل ضایع
ایدشدر. چوتکه (تورات) ده موسی علیه السلام
حضرتلرتیک ارمخاندن سوکره کی وقوت، کذک
(امجیل) ده حوارونک اجرا آتی (زبور) ده
آل دلود مزامیری منظور من اولویور . بونلردن
باشقه امجیل شرفده برده تمدد واردکه (امجیل
منی) ، (امجیل لوقا) کی نملر آلهرق بربرته
اوعاز برطه کلشدر . احکام خرسیتانییه کلحه
هیچ بر استنادکاه بوله میروق مطلقه قلنی و بویوزدن
اسلامک ظواهر فروغنده کورلین و هر وقت قابل
قآلیف اولان اختلاف نافع، مناهب خرسیتانییه
اصوله ساری و تراعی بادی مضر بر شکل آلدشدر .
چوتکه صاحباری اولان رسل قضاک ، بزم
احدیتر مقابل اولان نکات سنهاری و مقسر لرینک
اقوالی بوکتب جلیله کیریک امجیلدن جیقلماسز
برطه کلشدر .

استامزلق یوزندن احدث موسویه و عیسویه
ضایع اولشدر . اوت ، اسلامه بالکتر قرآن
و حدیث دکله بونلردن مستیط اولان احکام اصلیه
و فرعییه ، استنباط ایدن امللردن (استاد) ایله
قل و روایت ایدلییه بوانطامره دلیل اولهرق امام
اعظم حضرتلرتدن مروی اولان قه اکبرک و جامع
الصتوک استادلری عرض ایدرم . آنلردن قه
الا کبرک استادی : اخیرنا ابوالمین سیمون بن محمد
بن محمد بن محمد المکحولی التسیقی قال اخیرنا
ابوعبدالله الحسین بن بابی الحسن الکاشغری اللقب
بالفضل قال اخیرنا ابومالک نصر بن نصر بن حم
الحلی قال حشنا ابوالحسن علی بن الحسن ابن محمد
الترال قال حدشنا نصر بن یحیی الفقیه قال سمعت
ابا مطیع الحکم بن عبد الله البلیخی رحمه الله قال
سألت ابا حنیفة التمان بن ثابت رضی الله عنه عن
القیه الا کبر قال ان لا تکفر احدأ بذنب . . .

اولویور و شو اطوارک هر برلی اعتباریه قرآنده
بیانات متمده بولوتویور . ملنام که هر برینک مرجع
استدایی جومر واحد اولان طور اقدر . شو
حلقه بیانات مزبورده آراسته هیچ بر دلونخلف
بو قدر .

دارفتون البیات فاکولسی تمسیر
و تلخیص تمسیر مدسی

برغمهلی جودت

اسلام تاریخده استاد

۳

اسلامده (استاد) ک برلشمسی و طدنا دینی
برماهیت اکتساب اجمعی اسلامک وسعت و علوشدن
و جناب شارح اعظم علیه الصلاة والسلامک عدل
واقصاف ایله متحلی بولمستندیر که دین ایله متعارض
اولیان ، دین و ملت ایچون نافع و مفید اولان
مستحسن شیار اسلامه قبول ایدلشدر . بومضدینک
و برسمیر حالیشانک بقدر بویوک مزینلری حائر
اولهقرتی و اسلامده قطعا تصب و تصدیق بولمندیخی
اشعار ایتر .

دین مینمزک واحکام منقهنسک تحریف و تمسیر
صورتیه تبدیل و تحویل اوغرا ایلیمیروق مصون
و محفوظ قلنی بوسایه مدبر . اکر دینک مبدأندن
بری استاد هرعی اولسه ایسی ایدان سبالقه و
احکامی کی تحریکات و تبدلاء مروض قللندن
فورقولور ایسی . جناب حق ، خاتم اتم ایدان اولان
اسلامی (استاد) ایله محافظه بیوردی . حال بوکه
استادسزلق یوزندن قرآندن اول نازل و هر اوجیک
کلام قلنی ، آئی اولهقرتیه ایمان ایله مکلف
بولدیتمز (تورات شرف) و (امجیل متیف)
ایله (زبور مقدس) نسخه لرلی بولامیورزه . الله کی

دارالفنونه الرشیدت نا کولتسی
طلبه جمعی نصریاتندن

تفسیر تاریخی

مؤلفی

دارالفنون سابق قسیر مدرسی جودت بك مرحوم

استانبول

« احمد کامل » مطبعسی

۱۹۲۷

دارالفتون الہیات فاکولتہی تفسیر و تفسیر تاریخی مدرس سابق مرحوم جودت
بک تقرر لیسر۔ الہیات فاکولتہی طلبہ طرفین طبع ایڈیٹدر۔ نسخہ عدوددر۔

EK 11 : Bergamalı Cevdet Bey'in "TEFSİR TARİHİ" isimli eserinin kapağının arka yüzünde eseri bastıran Talebe Cemiyetinin notu

جمع قرآن

جمع قرآن ایچی درلودر . بری تلاوت ، دیکری کتابت اعتباریه در .
 تلاوت اعتباریه چی: قرآن کریمک زمان سعادت اقتران محمدین اقتطاح
 وجه قدر کذران اولان مدت طرقتده احباب کزینک حفاظی طرقتدن
 شیندیکی اوقودیمز مقداردن نه اکیک، نه ده زیاده اولماهرق حفظ وجندن
 عبارتدرکه بونده قطعاً شبهه یوقندر . یالکتر شو قدر وارکه او زمان سور
 جلیله شیندیکی ترتیب اوزرینه مرتب دکل ایدی . چونکه ارجح اقواله کوره
 قرآنک نزولاً الک جنوکی بولونان . (یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقی من
 الریا) دن باشلا یوب (تم توفی کل نفس بما کسبت وهم لایظلمون) جمله
 جلیله سیله مبینی الحتام اولان آیات جلیله دن سوکرا حیات بینمیری آتیقی طقوز
 کون امتداد ایده بیلدیکندن ترتیب سوره میدان قالمش ایدی .
 ایشته قرآن کریم ، عظمای احباب کزیندن (ابی یمن کعب) ، (زید بن
 ثابت) ، (ابو موسی الاشعری) ، (ابوالرداء) کی ذوات کرام ویا خصوص
 خطرنده (یحسبم الجاهل اعتیاء من التحف) جمله جلیله سیله توصیف قرآنی
 بشرقیزول ایدن ونواختی و بلدانه سوق اولونه کچکده اولان مفرزه لره ترفیقاً
 تعلم قرآن ایچون کوندرین وعددری یوزی متجاوز بولونان (احباب صفه)
 طرقتدن تماماً حفظ اولونمش و شو سورتیه داما حیات تنزهده (جمع قرآن)
 تحقیق ایتمش بولونوبوردی .